

Partycypacja **S**połeczna

– wartości i dylematy rozwoju lokalnego

Piotr Tomaszewski

Świecie 28.07.2014

Polska ?

- poczucie nierównego podziału zasobów,
- brak poczucia równości wobec prawa,
- dominujące znaczenie władzy,
- znaczenie pojedynczych osób,
- personalny charakter stosunków społecznych
- korporacyjność interesów
- poczucie niemocy w relacji z władzą

R. Putnam: „Demokracja w działaniu”

- 20 lat po reformie samorządowej we Włoszech – bardzo duże **różnice** w sprawności instytucjonalnej samorządów północy i południa kraju
- **Miary sprawności:** m.in.: stabilności gabinetu, sprawność finansowa, szkolnictwo, przedszkola, służba zdrowia, pomoc społeczna, biblioteki, przestępczość, udział w wyborach...

Skąd różnice?

- Testowana hipoteza modernizacyjna:

PKB/ capit, struktura przemysłu

nie wyjaśnia różnic

- James S. Coleman

"Organizacja społeczna tworzy kapitał społeczny **ułatwiając sobie osiągnięcie celów**, które w przypadku jego braku nie byłyby osiągnięte lub **ich koszt byłby większy**"

(J. S. Coleman: Foundation of Social Theory, Harvard University Press, Cambridge, 1990);.

– ujęcie J. Colemana i R. Putnama

- R. D. Putnam, *Demokracja w działaniu* (1995): „Kapitał społeczny odnosi się do takich cech organizacji społeczeństwa, **jak zaufanie, normy i powiązania**, które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa ułatwiając skoordynowane działania.”
- J. S. Coleman, *Foundations of Social Theory* (1990): „Kapitał społeczny jest cechą struktury społecznej, która **wspiera konkretne działania aktorów, podejmowane w ramach tej struktury.**”

...!

- *„Dobry rząd jest we Włoszech **produktem ubocznym** amatorskich zespołów muzycznych i klubów piłkarskich...”*

R. Putnam

Kapitał społeczny to:

zespół zasobów ***zakorzenionych w***
stosunkach rodzinnych oraz w
społecznej organizacji danej
wspólnoty...

*James. S. Coleman, Foundations of Social Theory, Cambridge, Mass.: Harvard
University Press 1990, s. 300*

Francis Fukuyama

- „Kapitał społeczny może być łatwo zdefiniowany jako istnienie określonego zbioru **nieformalnych reguł lub norm podzielanych przez członków grupy, które zezwalają na ich wzajemną kooperację.**
- Współdzielenie norm i wartości nie tworzy samo w sobie kapitału społecznego, ponieważ wartości mogą być złe...
- Normy tworzące kapitał społeczny (...) muszą w znacznym stopniu **zawierać pozytywne** cechy takie jak **prawdomówność, dotrzymywanie zobowiązań, czy wzajemność**”

(F. Fukuyama: Social Capital, Tanner Lecture on Human Values ,1997).

Kapitał ekonomiczny **vs** kapitał społeczny

- Kapitalizm
- Nowoczesność
- Klasowość
- Świeckość
- Znaczenie kredytu
- Więzi bezosobowe
- Znaczenie instytucji
- Feudalizm
- Tradycjonalizm
- Warstwowość
- Religijność
- Zaufanie do swoich
- Familiaryzm
- Więzi pionowe

Kapitał ludzki – kapitał społeczny

1. Przypisany do jednostki
2. Ma charakter indywidualny
3. Dotyczy dóbr rynkowych
4. Jest mobilny

1. Przypisany do grupy
2. Ma charakter relacyjny
3. Dotyczy dóbr publicznych
4. Niemobilny

Sprawność instytucji...

- czynnikiem **decydującym** o sprawności instytucji jest **kapitał społeczny**

Wskaźniki:

- Liczba stowarzyszeń (bez związków zawodowych i organizacji religijnych)
- Czytelnictwo gazet
- Aktywność w Internecie
- Frekwencja podczas referendów
- Brak preferencyjnego głosowania

Wymiary kapitału społecznego

I) struktury	II) normy	III) działania
<ul style="list-style-type: none">•grupy społeczne•sieci społeczne	<ul style="list-style-type: none">•normy współdziałania• zaufanie• solidarność	<ul style="list-style-type: none">• doświadczenia współpracy• komunikacja

Typy więzi wg Putnama:

Pionowe:

- rodzina
- układ klientelski
- klika
- mafia

Poziome:

- sąsiedztwo
- przyjaciele
- zrzeszenia
- instytucje
demokracji

Kapitał przetrwania – kapitał rozwoju

- Oparcie w rodzinie
- Pomoc przyjaciół
- Solidarność
- Poczucie wspólnoty
- Nieufność wobec obcych
- Zachowawczość
- Zdolność do ograniczeń

- Poleganie na sobie
- Umiejętność korzystania z instytucji
- Brak zobowiązań
- Zaufanie do obcych
- Optymizm
- Otwartość
- Zachłanność

Formy kapitału społecznego

- Więzy (bonds)
- Pomosty (bridges)
- Połączenia (linkages)

Dylematy...

- słabe więzy mają większy wpływ na obywatelskie zaangażowanie niż silne więzy (miłości, przyjaźni)
- silne więzy skoncentrowane są w jednej zamkniętej grupie,
- słabe łączą z sobą przedstawicieli różnych grup, **łącząc społeczeństwo.**

Dylematy...

- We wszystkich społeczeństwach dylematy zbiorowego działania przeszkadzają próbom współpracy dla wspólnego dobra.
- **Odgórne egzekwowanie wywiązywania się z umów nie DZIAŁA**
- **Niezbędne jest zaufanie - kapitał społeczny.**

Logika...

- W regionach nieobywatelskich ludzie często ratują się “familizmem” współpracując i ufając tylko członkom swojej rodziny.
- Logiczna strategia w sytuacji gdy nie wiesz czy możesz zaufać komukolwiek innemu.

Familiaryzm

- Małe grupy **nie mają powodu angażować** się w dobro wspólne, pilnują swoich interesów,
- **tworzą grupy nacisku**
- **i dyspozycyjne grupy wsparcia**

Na przykład... transakcja

- każda komercyjna transakcja zawiera w sobie element zaufania
- Można twierdzić, że gospodarcze zacofanie istniejące na świecie może być w znacznej mierze wyjaśnione brakiem wzajemnego zaufania”.

Na przykład...reputacja

- **reputacja** człowieka godnego zaufania jest korzystna zarówno dla mnie, jak i dla ciebie,
- umożliwia **zaangażowanie** się we wzajemnie korzystną współpracę.
- korzyści bycia godnym zaufania przekazuję tobie (lub ponosisz koszty, jeśli okazuje się być niegodnym zaufania)
- **kapitał społeczny**, w odróżnieniu od innych form kapitału, musi powstawać jako produkt uboczny innych społecznych działań.

Pożądane **cechy** kapitału społecznego w środowisku lokalnym/1

- Względnie **gęste sieci powiązań** w środowisku lokalnym i istnienie norm współdziałania dla wspólnego dobra i wysoki poziom uogólnionego zaufania
- **Istnienie powiązań między różnymi podmiotami** (w sferze publicznej) i różniącymi się od siebie → tzw. „mosty” w kapitale społecznym (*bridging social capital*)

Pożądane **cechy** kapitału społecznego w środowisku lokalnym

- Powiązania powinny **wykraczać poza więzi rodzinne i towarzyskie:**
- Kapitał społeczny nie powinien koncentrować się **wśród osób zasobnych także w inne kapitały** (finansowy, kulturowy)
- uwaga: w praktyce często taka tendencja

Jakie zyski przynosi kapitał społeczny?

Ekonomiczne

- rozwój gospodarczy
- substytuowanie innych postaci kapitału
- zabezpieczenie społeczne
- ograniczanie problemu „*free riding*”

Jakie zyski przynosi kapitał społeczny

Polityczne

- Lepsze funkcjonowanie instytucji: tworzenie otoczenia społecznego instytucji (organizacje pozarządowe, grupy nacisku, przepływ informacji, zaufanie do instytucji oraz instytucji do mieszkańców), lepsza współpraca instytucji lokalnych między sobą (partnerstwa publiczno-prywatne i prywatno-społeczne, wspólna diagnoza potrzeb i ustalanie celów)

Polska – dualizm?

- W południowo-wschodniej części Polski zauważalne są ponadprzeciętne zasoby **kapitału społecznego wiążącego**, mieszkańcy są dobrze zakorzenieni w swoich rodzinnych, przyjacielskich i lokalnych społecznościach.
- W Polsce północno-zachodniej identyfikowany jest ponadprzeciętny w skali kraju poziom zasobów **kapitału społecznego pomostowego**. Mieszkańcy mają poczucie większej autonomii i lepiej czują się w ramach pragmatycznie zorientowanych organizacji.
- **A jak jest u nas?**

Dobre rządzenie...?

- sformalizowane instytucje postrzegane są jako należące do świata obcego strukturom społecznym niskiego szczebla.
- Na wyższym poziomie organizacji społecznej często nie funkcjonuje pojęcie dobra wspólnego, które jest kluczem do budowy nowoczesnej wspólnoty obywatelskiej.
- Nieufność do formalnych struktur społecznych, w szczególności do instytucji publicznych, powoduje negatywne do nich nastawienie i podkreślanie ich dysfunkcji jako cech wrodzonych.

Dobre rządy...?

- Pozorną receptą na uzdrowienie sytuacji okazuje się maksymalne wycofanie się z struktur, ograniczenie ich zasięgu i znaczenia, a więc **kompensacja pomostowego kapitału społecznego zdwojoną ilością kapitału wiążącego**

Pieniądze?

- Przykład południowych Włoch, wschodnich Niemiec pokazuje, że „wpompowanie” ogromnych zasobów publicznych w rozwój regionów **nie przekłada się na tworzenie mocnego kapitału ludzkiego i społecznego.**

Zaufanie

- Między bliskimi
- Między obcymi
- Do instytucji państwowych
i prywatnych

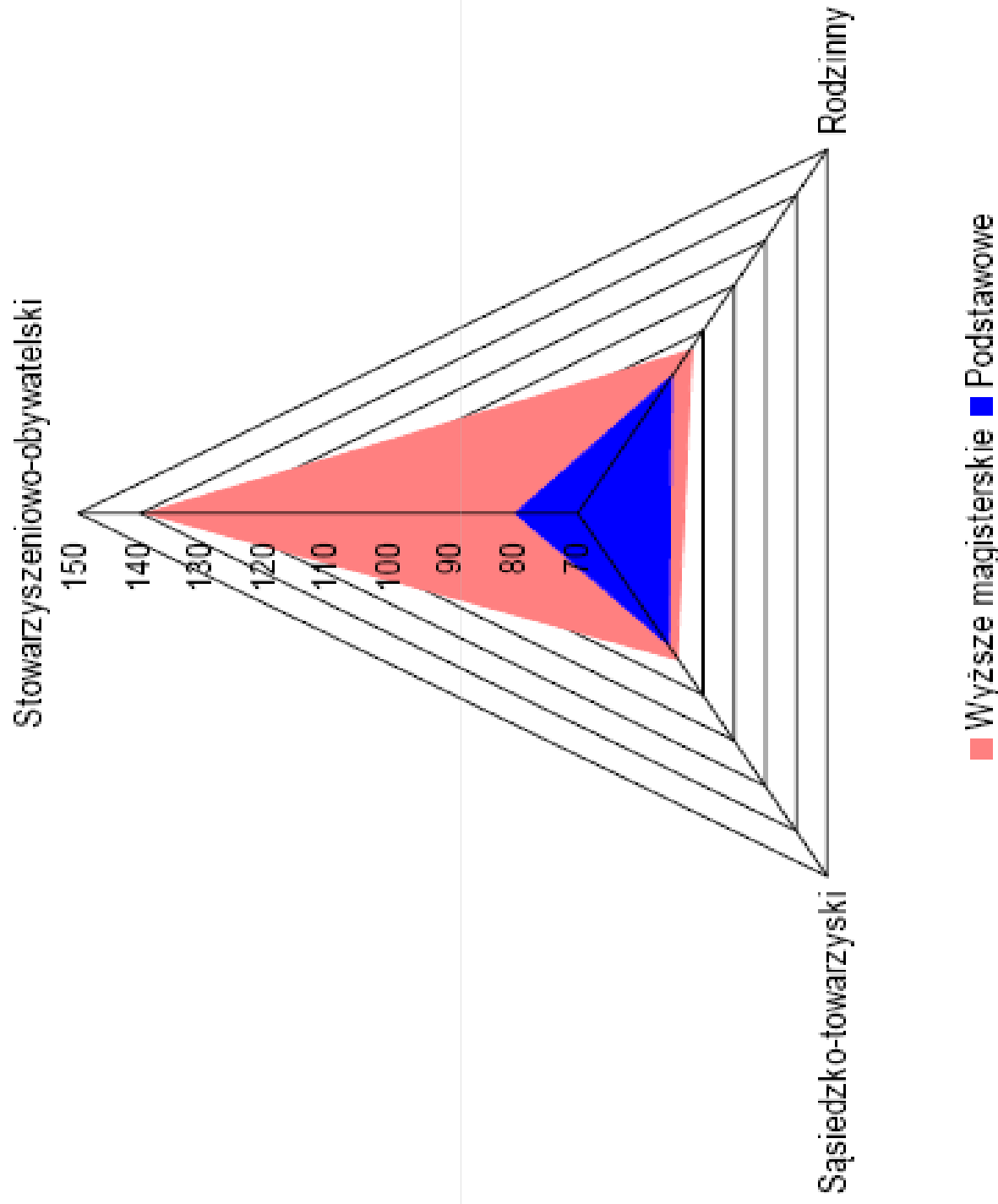
Cechy nowoczesnego społeczeństwa:

- tolerancja, otwartość na innych, pluralizm;
- demokracja, przewaga więzi poziomych, społeczeństwo obywatelskie;
- dominacja więzi i mechanizmów bezosobowych,
- państwo prawa.

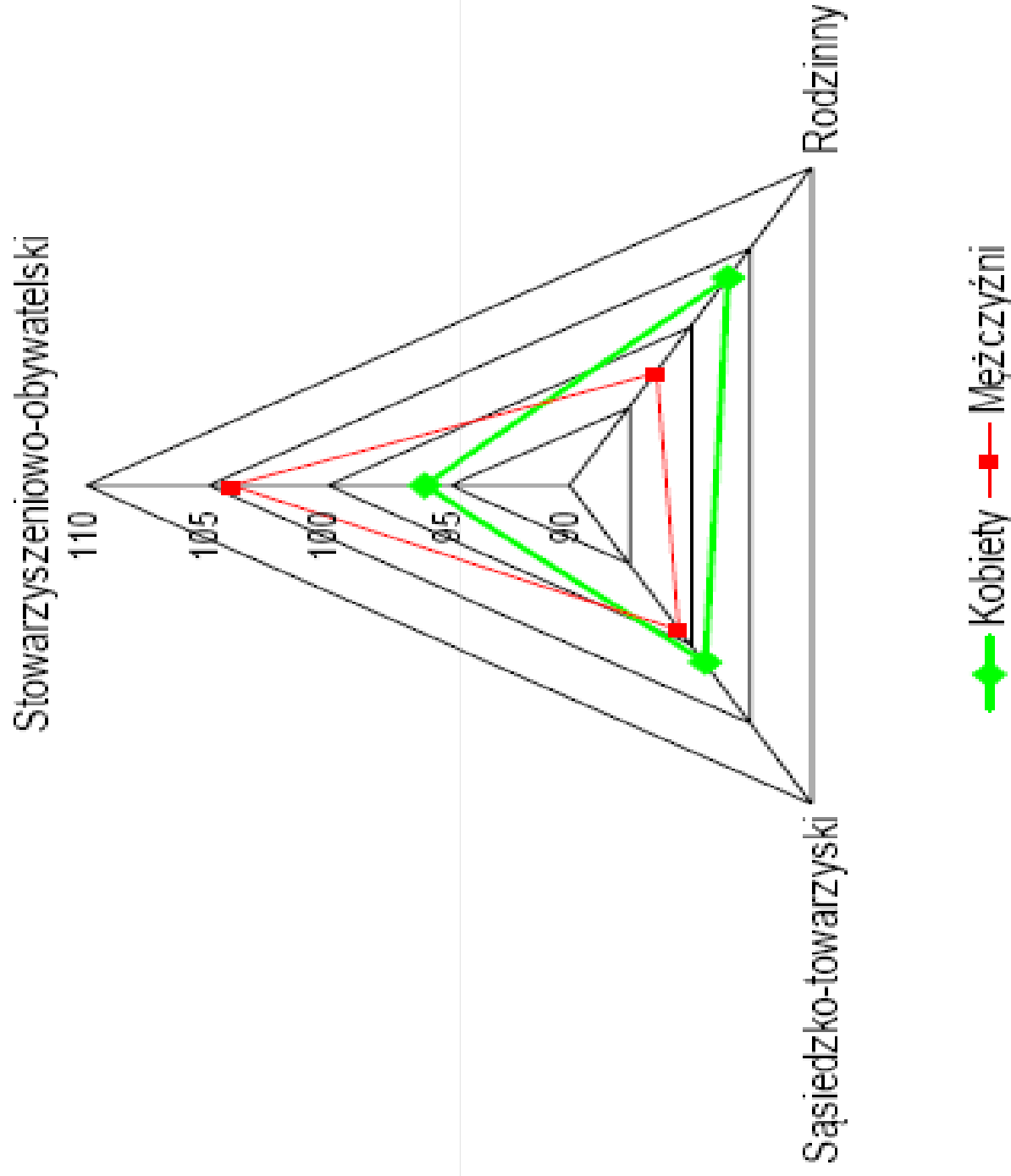
...zależności:

- im silniejsze **więzi bezosobowe**
- im **większa otwartość i tolerancja**
- im silniejsze **więzi poziome**
- tym słabsze **więzi osobowe**
- tym **słabsze więzi wewnątrzgrupowe**
- tym słabsze **więzi pionowe**

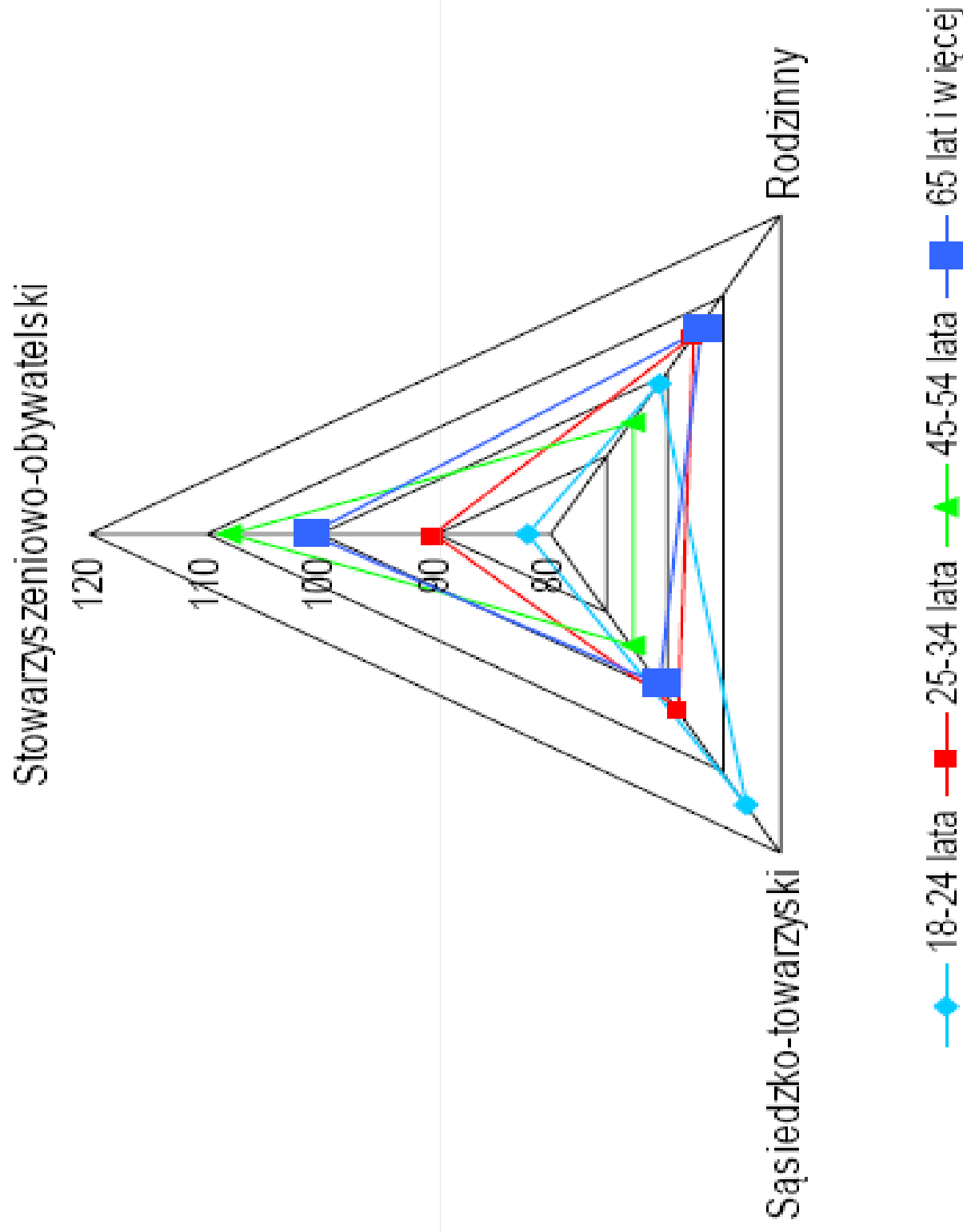
RYS. 14. INDEKSY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO A WYKSZTAŁCENIE

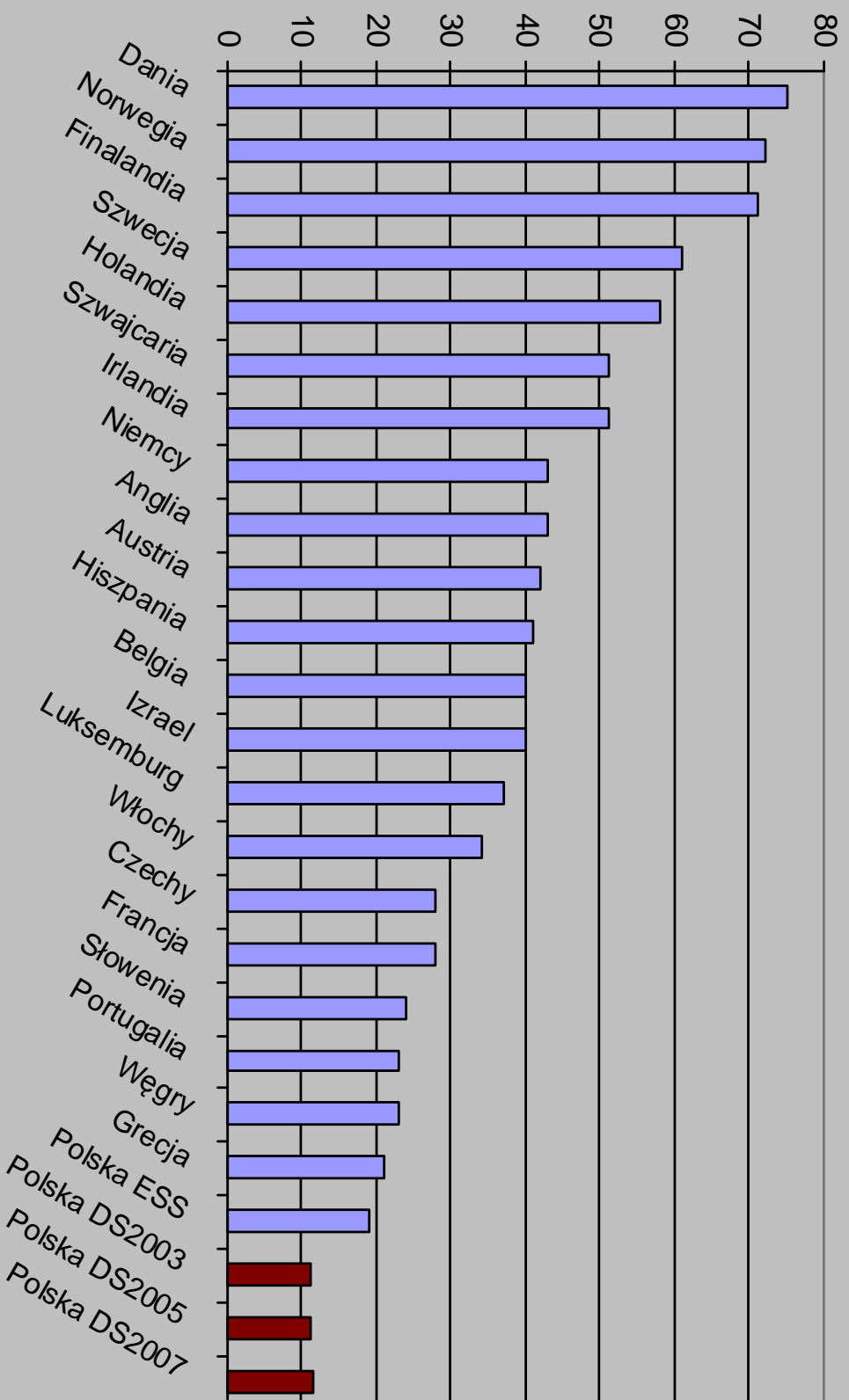

RYS. 12. INDEKSY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO A PLEĆ

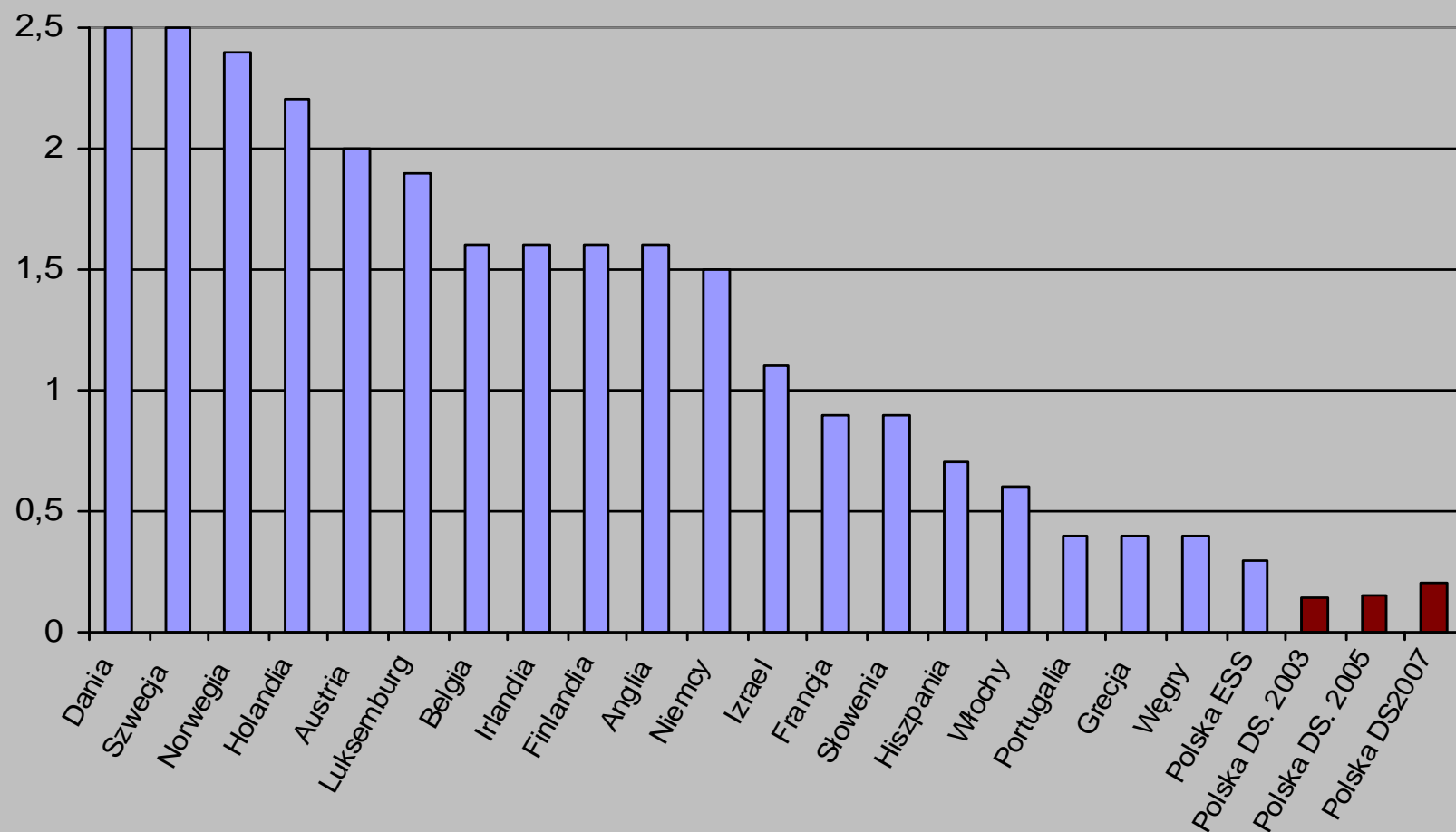
RYS. 13. INDEKSY KAPITAŁU SPOŁECZNEGO A WIEK

Źródło danych: dla wszystkich krajów, włącznie z Polską ESS — European Social Survey 2002, dla Polski DS — Diagnostyka społeczna z 2003-2005 r.

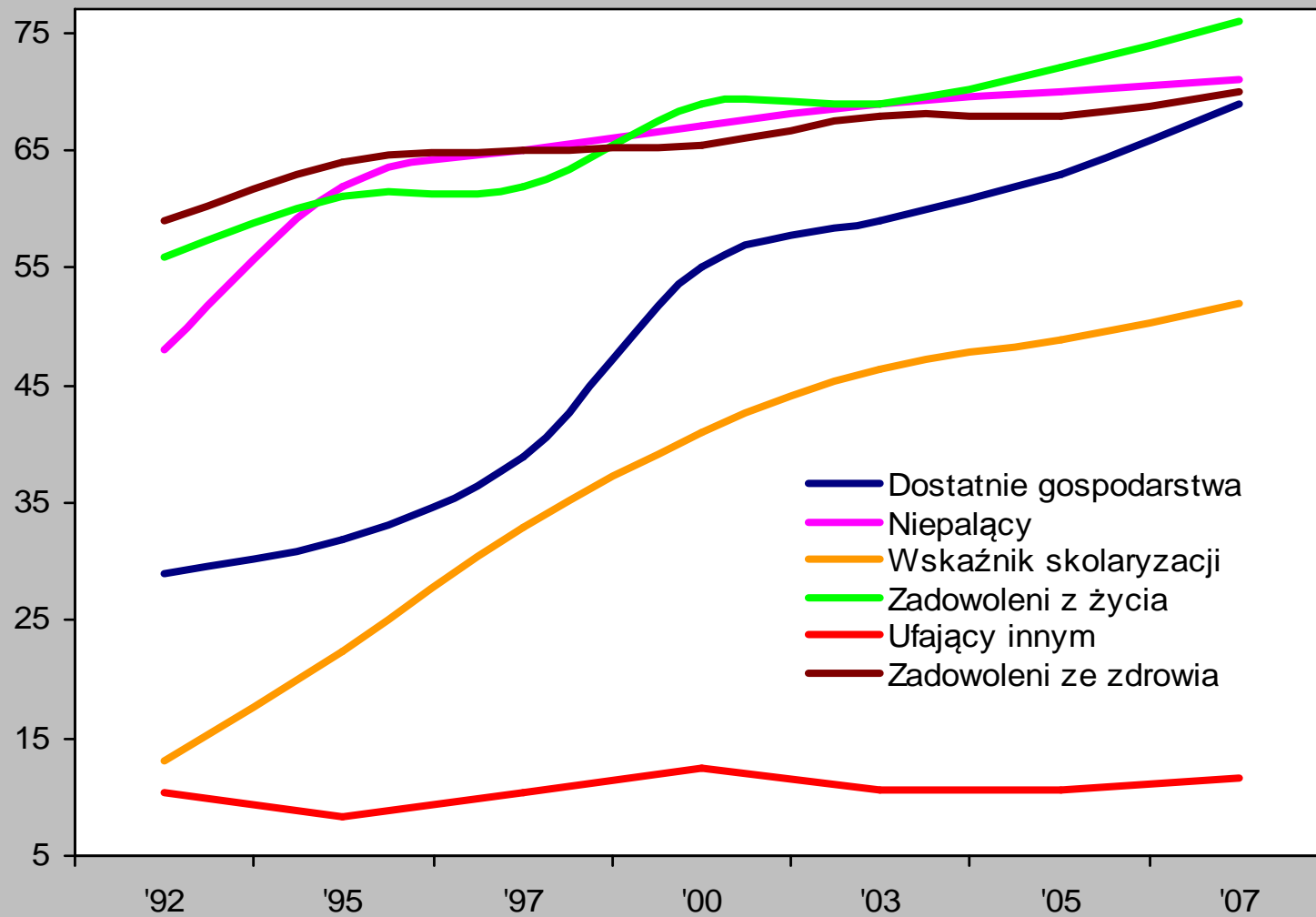
Odsetek osób ufających innym ludziom

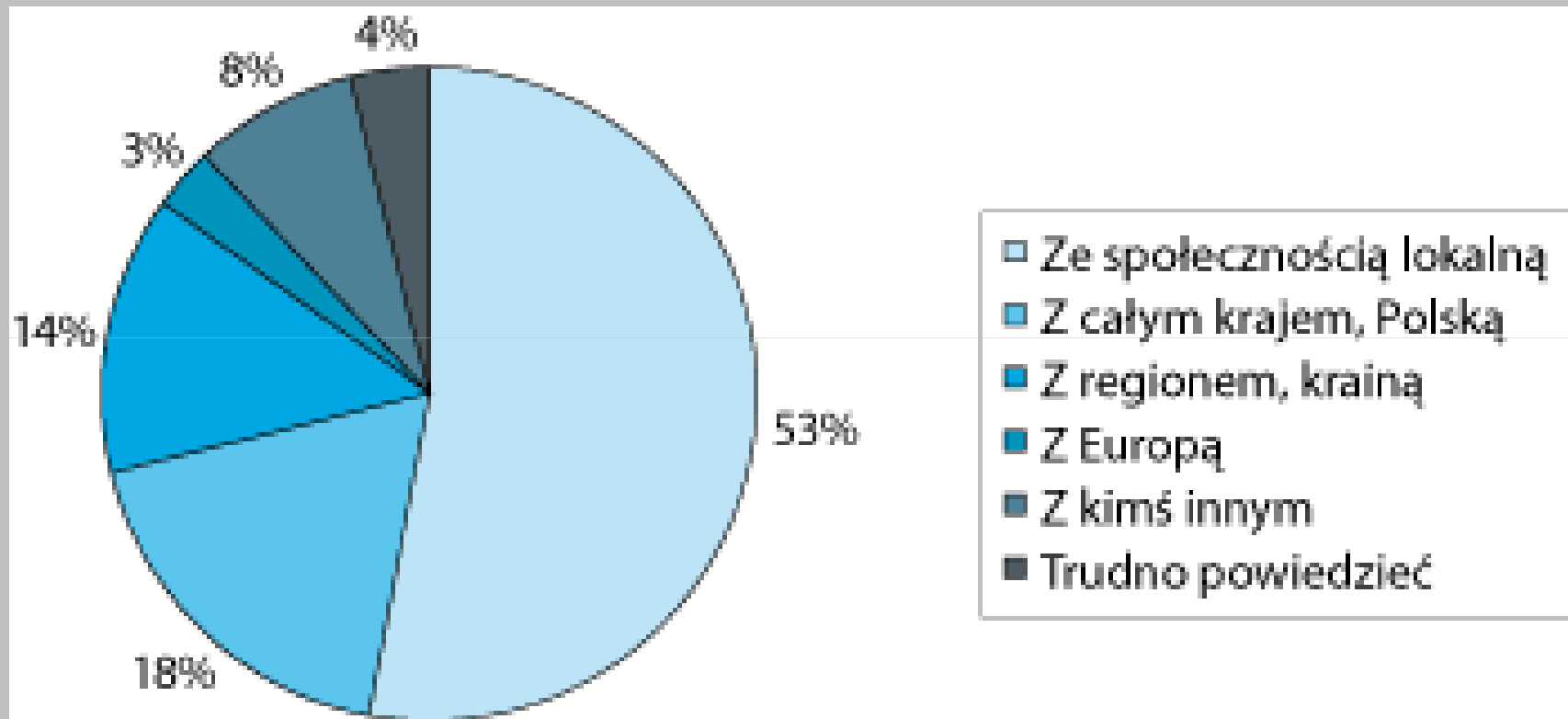
Źródło danych: dla wszystkich krajów, włącznie z Polską ESS — *European Social Survey 2002*, dla Polski DS – *Diagnoza społeczna z 2003-2005 r.*

Przeciętna liczba organizacji, do których należą respondenci

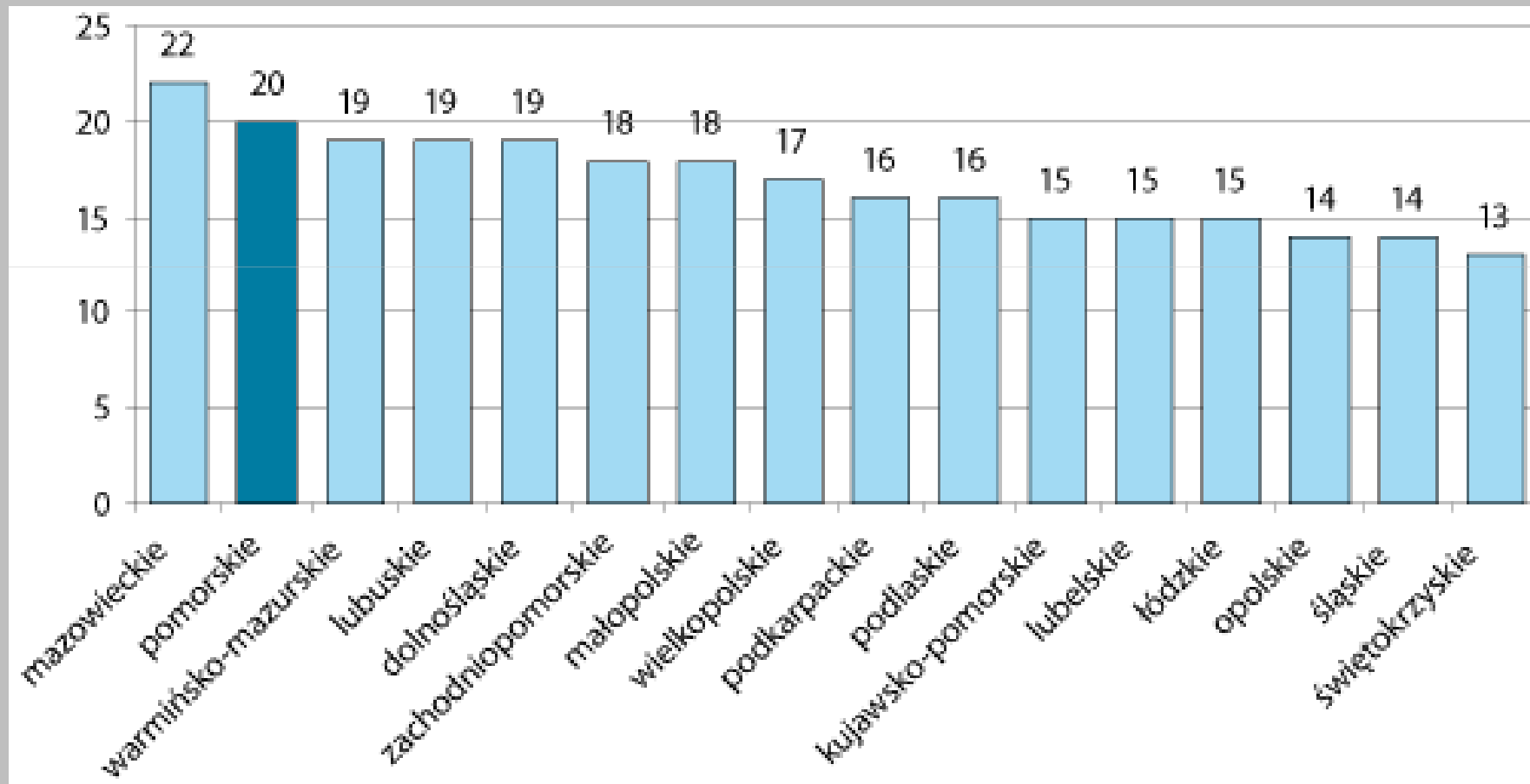
Nasze dylematy...

Poczucie więzi...

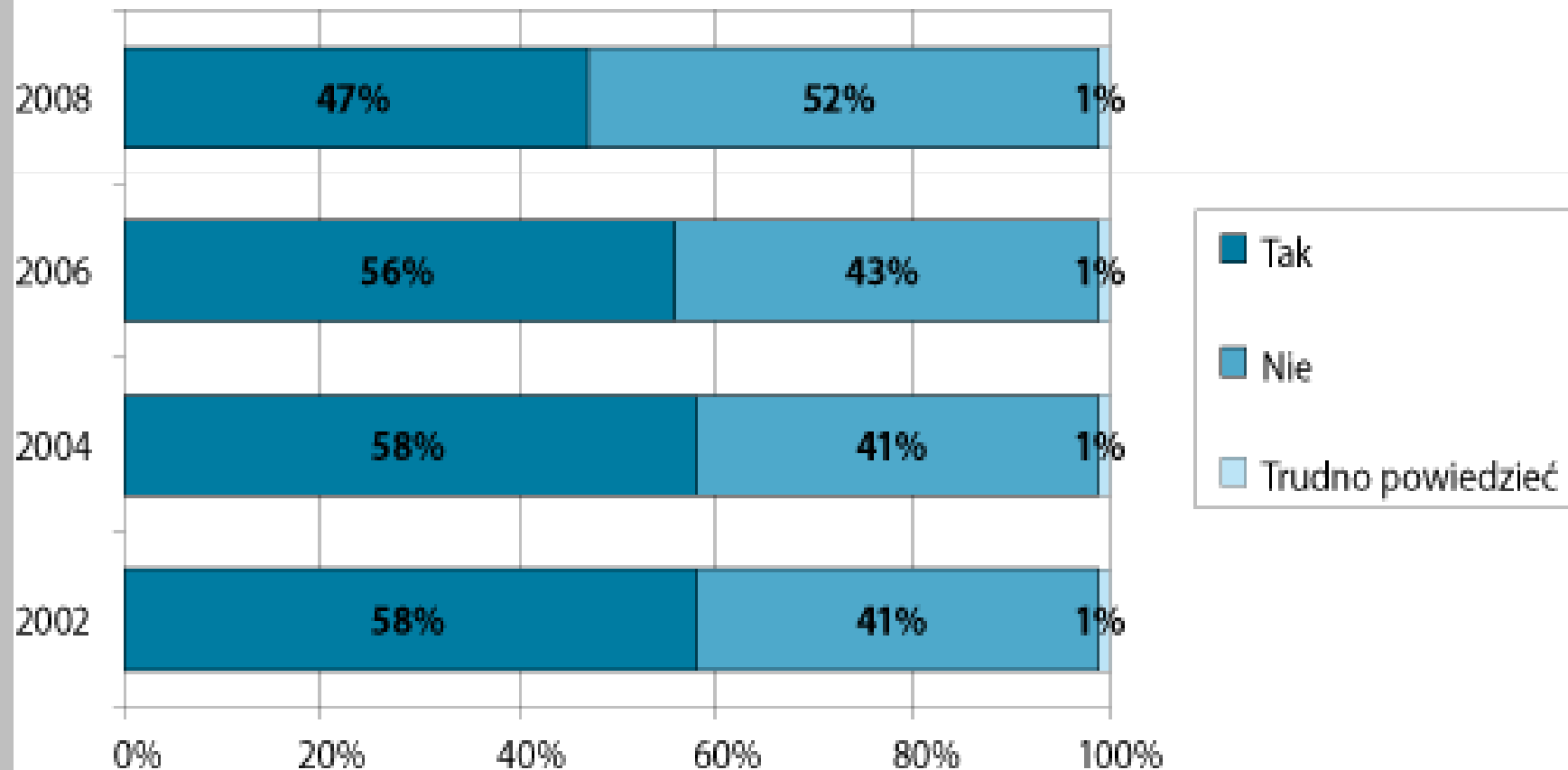

Liczba stowarzyszeń i fundacji na 10 tys. mieszkańców

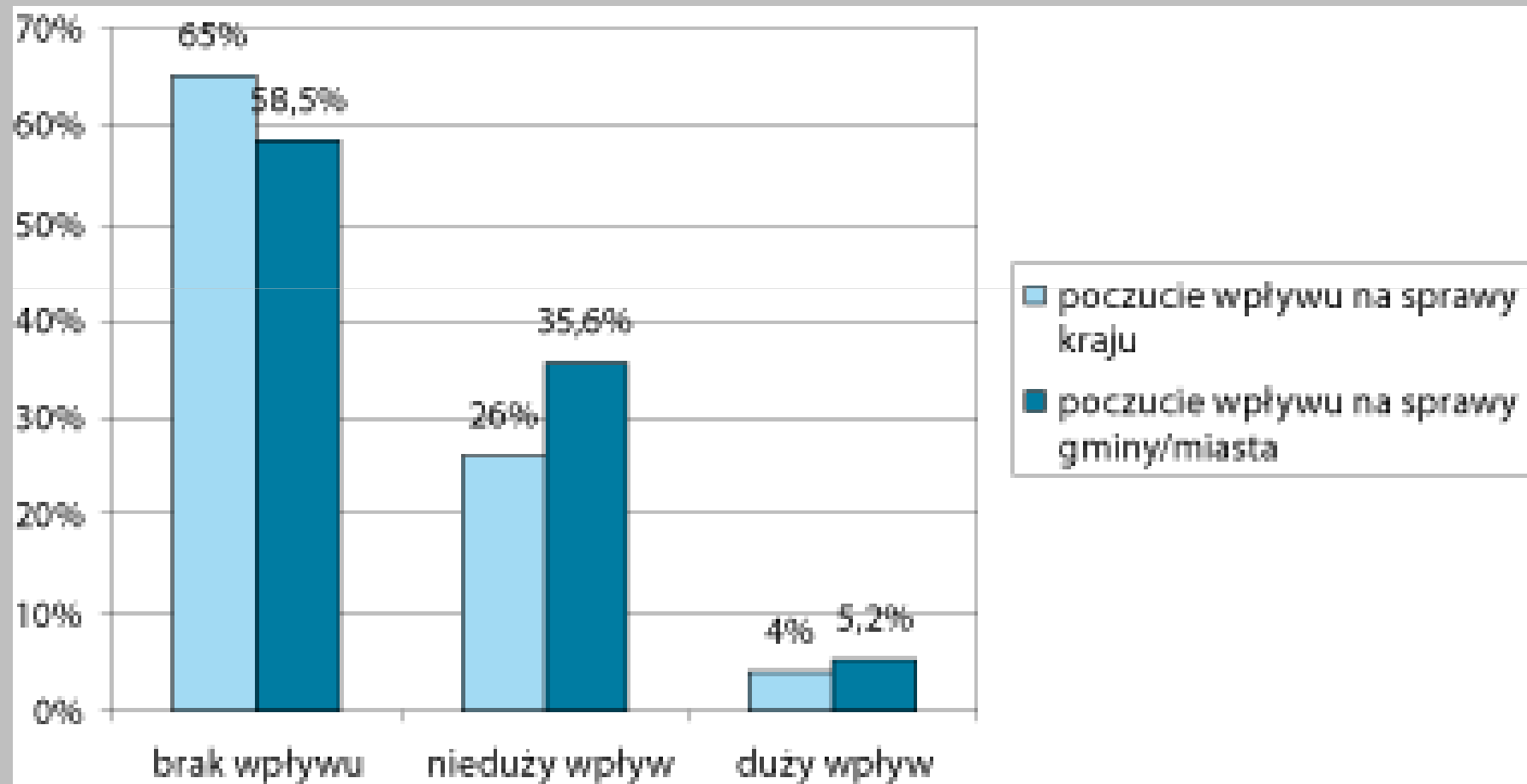

Altruizm i empatia

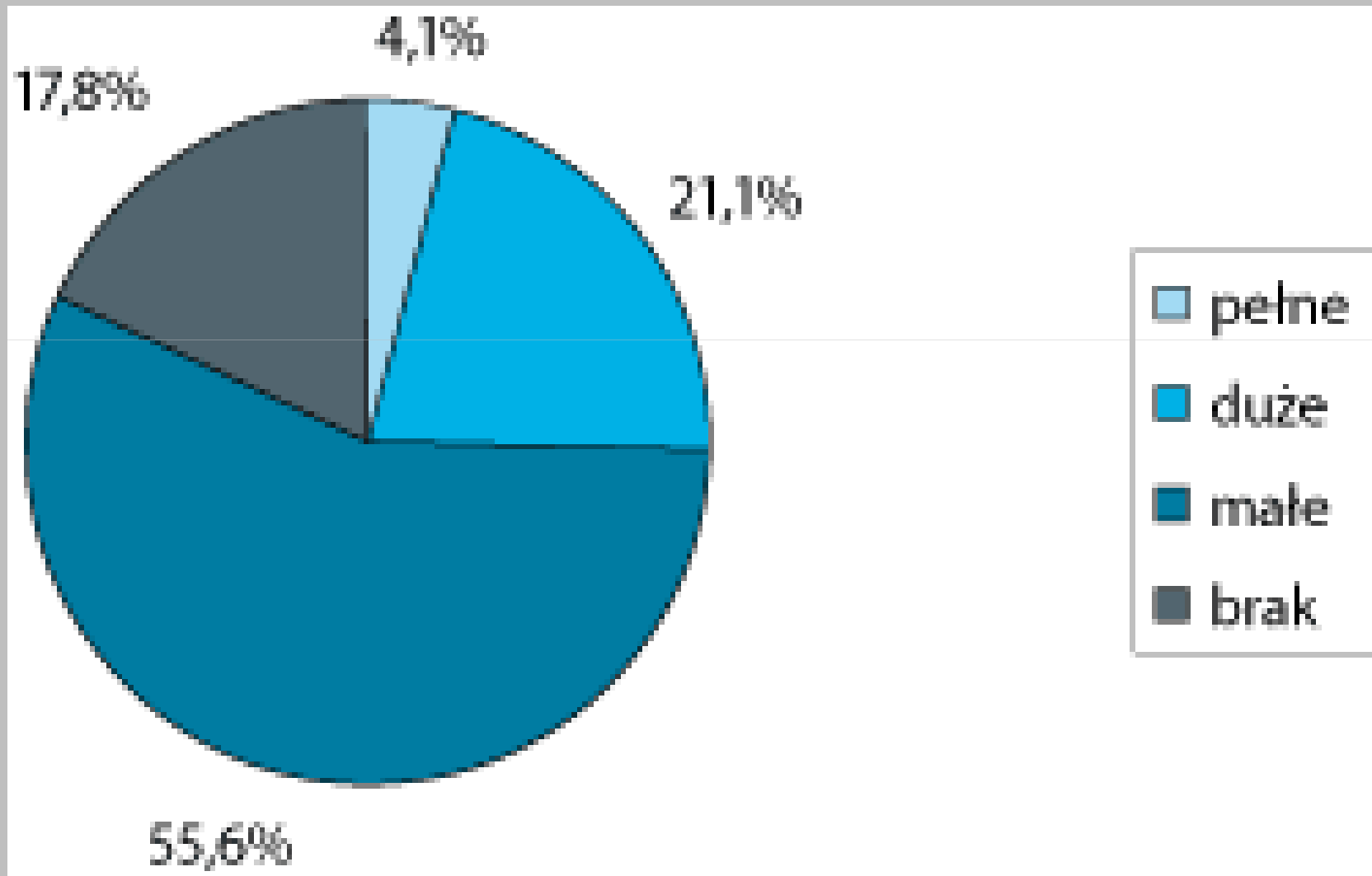
Czy kiedykolwiek zdarzyło się Panu/i dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących?

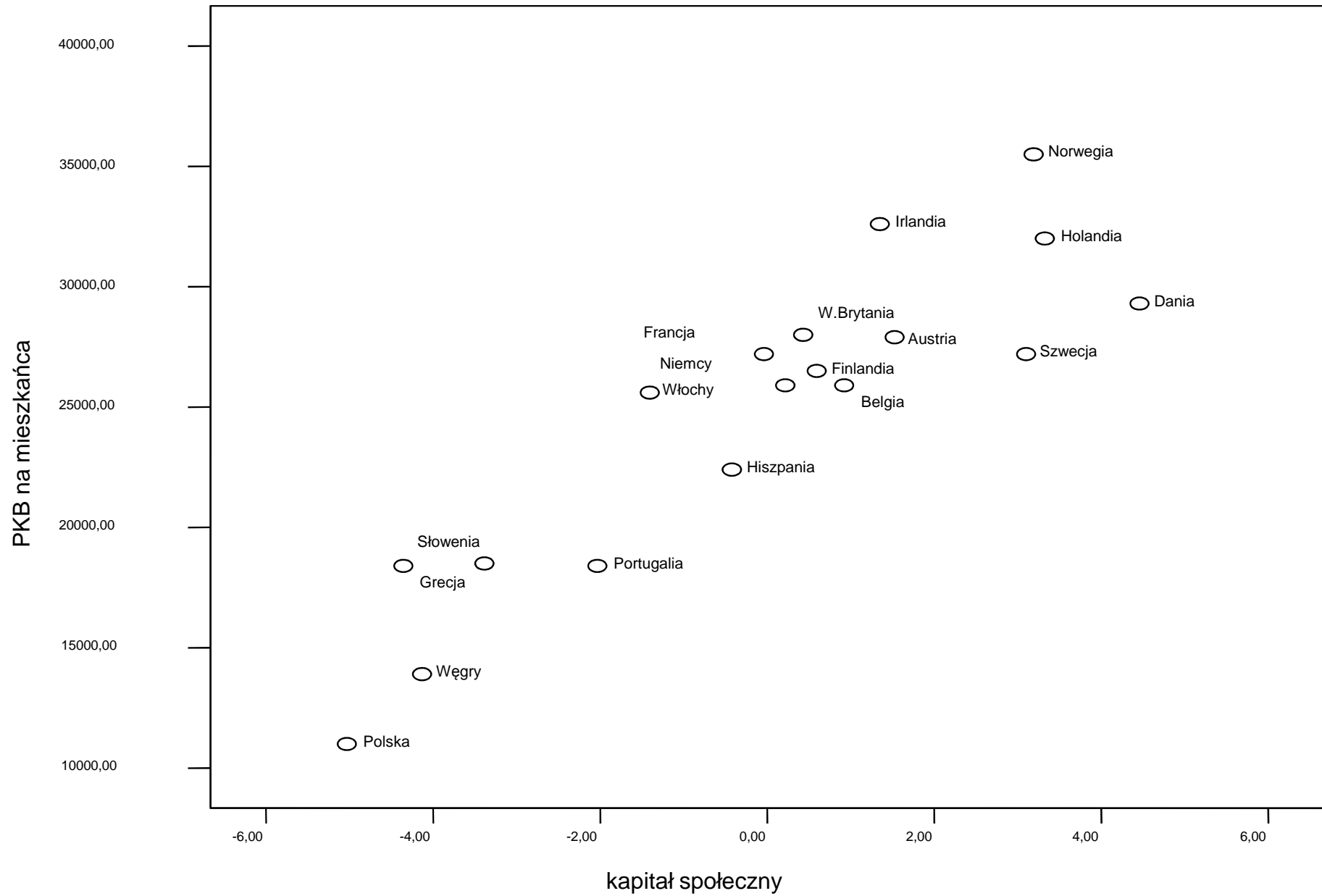

Wpływ na sprawy lokalne i globalne

Zaufanie do władz lokalnych

Kapitał społeczny a PKB na mieszkańca wg parytetu siły nabywczej w przekroju międzynarodowym

Cechy polskiego kapitału społecznego

- **Rodzina** – najwyższy stopień zaufania i największa skłonność do zawierania transakcji ekonomicznych i nieekonomicznych;
- **Naród** – silnie zakorzenione poczucie wspólnoty narodowej, patriotyzm, zainteresowanie polityką (wstąpienie Polski do NATO, „pomarańczowa rewolucja” na Ukrainie);
- **Kościół** – znaczenie w dokonywaniu wyborów moralnych i decyzjach politycznych, swoista „recenzja” działań decyzyjnych władzy na poziomie centralnym i samorządu
- **Społeczeństwo obywatelskie** – źle funkcjonujące z powodu niskiego zaufania do instytucji państwowych (korupcja, afery medialne), „analitycy” medialni i prasowi głosem społeczeństwa (paraliż inicjatyw obywatelskich) – brak wiarygodnych ekspertów, brak dialogu społecznego (kompromis).

Nasze dylematy:

- KONKURENCYJNOŚĆ
- **MIGRACJE**
- ZRÓŻNICOWANIE ROZWOJU
- INNOWACYJNOŚĆ
- WYUCZONA BEZRADNOŚĆ
- BEZROBOCIE
- **ATROFIA WIĘZI**
- **PARTYCYPACJA**

– dlaczego nie ufamy...?

1. Kulturowy kolektywizm?
2. Autorytarna struktura osobowości?
3. Materializm?

Dziękuję za uwagę,

materiały dodatkowe i wszelkie inne potrzeby:

piotrtom1 @wp.pl